ਰਪੋਟ

ਸੋਧਕ ਕਮੇਟੀ

ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ

ਸੋਧਾਈ ਦੀ

ਜੋ

ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਦੀ ਆਗਯਾ ਅਨੁਸਾਰ

ਭਾਈ ਮੰਨਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਕੀਮ ਸਿਕੱਤਰ

ਗੁਰਮਤ ਗ੍ਰੰਥ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸਭਾ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਵਲੋਂ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈ

੧ ਕਤਕ ਸੰਮਤ ੧੯੫੪

ਨਾਨਕਸਾਹੀ ੪੨੯

ਦੀ ਨੀਊ ਐਂਗਲੋ ਗੁਰਮੁਖੀ ਪ੍ਰੈਸ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਮੇ
ਬਾਬੂ ਵਜ਼ੀਰਚੰਦ ਪ੍ਰਿੰਟਰ ਕੇ ਇਹਤਮਾਮ ਸੇ ਛਪੀ

੧ ਓ ਸਤਿਨਾਮ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰ ਅਕਾਲਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਪਹਿਲਾ ਅਧਿੱਯਾਇ

[੧] ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਕਲਗੀ ਧਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਰਬੱਤ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪਰਗਟ ਹੈ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਆਗੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਆਦਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਪਰੰਪਰਾ ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜ ਪੈਸੇ ਨਲਿਏਰ ਤਿਲਕ ਦੇਕੇ ਗੁਰਿਆਈ ਦੇ ਸਿੰਘਾਸਨ ਪੁਰ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਕੀਤਾ ॥

(੨) ਅਰ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦਾ ਜਾਪ ਅਰ ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਬਾਣੀ ਖਾਲਸਾ ਜੀਦੇ ਜਾਪ ਕਰਨ ਨੂੰ ਰਚੇ ॥

(੩) ਅਰ ਆਪਣੇ ਆਉਣੇ ਦਾ ਕਾਰਨ [ਅਰਥਾਤ ਜਿਸਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇਵਤਾ ਦਈਤ ਰਿਖੀ ਮੁਨੀ ਅਵਿਤਾਰ ਸੰਤ ਆਚਾਰਯਾਂ ਅਰ ਪੈਗੰਬਰਾਂ ਪੀਰਾਂ ਨੂੰ ਕਰਤਾਰ ਨੇਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਉਧਾਰ ਨਮਿੱਤ ਭੇਜਿਆ ਅਰ ਉਨਾਂ ਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਪੰਥਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਕੇ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਤਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਆਗਯਾ ਪਾਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਏ, ਅਰ ਇਨਾਂ ਕੇਵਲ ਇਕ ਅਕਾਲ ਦੇ ਨਾਮ ਜਪਾਉਣ ਦਾ ਬੀੜਾ ਉਠਾਇਆ] ਅਰ ਸੱਚੇ ਉਪਦੇਸ ਅਰ ਆਪਣਾ ਬੰਸ ਅਰ ਧਰਮ ਦੀ ਰਖਯਾ ਅਰ ਉਪਕਾਰ ਨਮਿਤ ਜੋ ਜੋ ਜੁਧ ਕੀਤੇ, ਅਰ ਦੁਸਟਾਂ ਦੋਖੀਆਂ ਤੇ ਕਿਸਤਰਾਂ ਸਰਬ ਸਕਤਿਮਾਨ ਆਪਣੇ ਦਾਸਾਂ ਦੀ ਰਖਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਗੁਰਦੋਖੀ ਅਰ ਗੁਰ ਬੇਮੁਖਾਂ ਦਾ ਕਿਸਤਰਾਂ ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਸਭਕੁਛ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ॥

(੪) ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਮਹਾਂ ਸਕਤਿ ਦੁਰਗਾ ਮਹਾਂ ਲੱਖਮੀ ਮਹਾਂ ਕਾਲ਼ੀ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰ (ਅਦਭੁਤ ਕਥਾ ਅਪਾਰ ਸਮਝ ਕਰ ਚਿਤ ਮੈ) ਉਸਤਤਿ ਜੈਕਾਰ ਸਬਦ ਬੀਰਰਸ ਦੀ ਬ੍ਰਿਧੀ ਵਾਸਤੇ ਰੁਦ੍ਰ ਰਸ ਸਮੇਤ ਤਿੰਨਾ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਮੈ ਬਰਨਨ ਕੀਤੇ ॥

ਪਮਾ ਅਰ ਦਾਨ ਧਰਮ ਮੇਂ ਸਰਧਾ ਵਧੇ, ਸੋ ਭਾਰਥ ਦਾ ਭਾਵ ਗਯਾਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ਗ੍ਰੰਥ ਰਚਿਆ ॥

(੬) ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਲੀਲਾ ਅਰੁ ਪੌਰਾਣਕ ਕਥਾ ਦੇ ਸੁਣਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਤੇ ਅੰਨਮਤੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਅਰ ਇਹ ਕਥਾ ਸਿਖ ਇਸ ਲਈ ਸੁਣਦੇ ਸੇ, ਜੋ ਆਦ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਭਾਵ ਸਮਝਣ ਨੂੰ ਇਨਾ ਦਾ ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਤਿ ਅਵਸਯ ਹੈ, ਯਥਾ (ਜਨਮੇਜੈ ਗੁਰ ਸਬਦਨ ਜਾਨਿਆ) (ਲੰਕਾ ਸਾ ਕੋਟ ਸਮੁੰਦ ਸੀ ਖਾਈ। ਤਿਹ ਰਾਵਨ ਘਰ ਖਬਰ ਨ ਪਾਈ) (ਗੋਤਮ ਤਪਾ ਅਹਿਲਿਆ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤਿਸ ਦੇਖ ਇੰਦ੍ਰ ਲੋਭਾਇਆ ॥ ਸਹਸਸਰੀਰ ਚਿਹਨ ਭਗ ਹੋਏ ਤਾ ਮਨ ਪਛੋਤਾਇਆ) ਪੁਨਃ ਧੰਨ ਧੰਨਿ ਓ ਰਾਮ ਬੇਨ ਬਾਜੈ ਮਧੁਰ ਮਧੁਰ ਧੁਨ ਅਨਹਤ ਗਾਜੈ ॥ ੧ ਰਹਾਉ ॥ ਧੰਨ ਧੰਨ ਮੇਘਾ ਰੋਮਾਵਲੀ। ਧੰਨ ਧੰਨ ਕ੍ਰਿਸਨ ਓਢੈ ਕਾਂਬਲੀ ॥ ੧ ॥ ਧੰਨ ਧੰਨ ਤੂੰ ਮਾਤਾ ਦੇਵਕੀ॥ ਜਿਹ ਗ੍ਰਿਹ ਰਮਈਆ ਕਵਲਾ ਪਤੀ॥ ੨ ॥ ਧੰਨ ਧੰਨ ਬਨ ਖੰਡ ਬਿੰਦ੍ਰਾ ਬਨਾ ਜਿਹ ਖੇਲੈ ਸ੍ਰੀ ਨਾਰਾਇਨਾ ॥ ੩ ॥ ਬੇਨ ਬਜਾਵੈ ਗੋਧਨ ਚਰੈ। ਨਾਮੇ ਕਾ ਸੁਆਮੀ ਅਨੰਦ ਕਰੈ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥) ਪੁਨਃ ਜੁਗ ਮਹਿ ਜੋਰ ਛਲੀ ਚੰਦ੍ਰਾਵਲ ਕਨ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜਾਦਮ ਭਇਆ ॥ ਪਾਰਜਾਤ ਗੋਪੀ ਲੈ ਆਇਆ ਬਿੰਦਰਾ ਬਨ ਮਹਿ ਰੰਗ ਕੀਆ) ਪੁਨਃ (ਹਰਨਾਖਸ ਦੁਸਟ ਹਰਿ ਮਾਰਿਆ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਤਰਾਇਆ) ਪੁਨਃ (ਕੁਵਲੀਆ ਪੀੜ ਆਪ ਮਰਾਇਦਾ ਪਿਆਰਾ ਚੰਡੂਰ ਕੰਸ ਕੇਸ ਮਤਾਹਾ) ਪੁਨਾ (ਜਾਕਉ ਸਿਮਰਿ ਅਜਾ ਮਲ ਉਧਰਿਓ ਗਨ ਕਾਹੂ ਗਤ ਪਾਈ) ਪੁਨਾ (ਪਾਂਚ ਬਰਖ ਕੋ ਅਨਾਥ ਧ੍ਰ ਬਾਰਿਕ ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਅਮਰ ਅਟਾਰੇ) ਪੁਨਾ (ਨਉ ਨਿਧ ਠਾਕਰ ਦਈ ਸੁਦਾਮੇ) ਪੁਨਾ (ਗਾਵਹਿ ਕਪਲਾਦਿ ਆਦਿ ਜੋਗੇਸਰ) ਪੁਨਾ (ਦਸ ਅਵਤਾਰੀ ਰਾਮ ਰਾਜਾ ਆਇਆ) ਇਤਯਾਦਿ ਕਿੱਥੇ ਤਕ ਲਿਖੀਏ। ਕਿਉਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਗਯਾਨੀ ਵਕਤਾ ਨੂੰ ੪ ਵੇਦ ੬ ਸਾਸਤ੍ਰ ੨੭ ਸਿੰਮਰਤੀਆਂ ੧੮ ਪੁਰਾਣ ਵਯਾਕਰਣ ਕੋਸ਼ ਕਾਵਯ ਅਹ ਮਹਾ-ਭਾਰਥ ਆਦਿ ਇਤਿਹਾਸ ਅਰ ਤੌਰੇਤ ਜ਼ਬੂਰ ਸ਼ਰਈਅਤ ਇੰਜੀਲ ਕੁਰਾਨ ਹਦੀਸ ਅਰ ਜੈਨਧਰਮ ਆਦਿ ਸਭ ਵਿੱਦਿਆ ਕੰਠਾਗਰ ਹੋਣੀਆਂ ਲੋੜੀਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਰ ਇਨਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਅਨਮਤੀਆਂ ਦੇ ਵੈਂਧੇ ਵਿਚਾ

ਸਿਖ ਜਾ ਫਸਦ ਸੀ ॥ ਅਰ ਜਿਸਭਾਵ ਦੇ ਸਮਝਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂਸਾਹਿਬ ਇਹ ਦ੍ਰਿਸਟਾਂਤ ਪ੍ਰਮਾਨ ਦਿਖਾਏ, ਓਹ ਦੂਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ॥ਇਸਕਾਰਨ ਚੌਬੀਸ ਅਵਤਾਰ ਵਿਸ਼ਨੂ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਉਚਰੇ ॥

(੭) ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਦੇ ਸੱਤ ਅਵਤਾਰ ਲਿਖੇ॥

(੮) ਰੁਦ੍ਰ ਮਹਾਦੇਵ ਦੇ ਦੋ ਅਵਤਾਰ ਜਿਸਵਿਚ ਪਾਰਸਨਾਥ ਅਰ ਦੱਤ ਮਹਾਤਮ ਦਤਾਤ੍ਰੇਯ ਜੀਦੇ ਚੌਬੀਸ ਗੁਰੂ ਬਰਨਨ ਕੀਤੇ ॥

(੯) ਆਪਣਾ ਆਸ੍ਰਯ ਅਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਬਦ ਅਰ ੩੩ ਸਵੈਯੇ ਲਿਖਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ॥

(੧੦) ਸਸਤ੍ਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਮੇ ਸਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਅਰ ਚਿਤ੍ਰ ਅਲੰਕਾਰ ਕਾਵਯ ਦੀ ਰਚਨਾ ਅਜਿਹੀ ਦ੍ਰਿਸਟ ਕੂਟਾਂ ਦੀ ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖੀ ਹੈ,ਜਿਸਦੇ ਪਾਠ ਅਰ ਅਰਥ ਸਮਝਨੇ ਮੈਂ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਤੀਖਯਣਤਾ ਅਰ ਚਤੁਰਾਈ ਵਧੇ ॥

(੧੧) ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨ ਵਿਖੇ ਦੇਵੀ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਤੇ ਵੱਖਰੇ ੪੦੪ ਚਰਿਤਰ ਲਿਖੇ ਹਨ ॥ ਜੋ ਰਾਜ ਨੀਤੀ ਅਰ ਬਿਵਹਾਰਕ ਬਿੱਦਿਆ ਦਾ ਭੰਡਾਰਹਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਅਵਸਥਾ ਸੁਖ ਪੂਰਵਕ ਬਿਤੀਤ ਕਰਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਅਰ ਇਨਾਂਹੀ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇਹੀਆਂ ਸਿਖਯਾ ਹਨ, ਕਿ ਜਿਨਾ ਨਾਲ ਅਸੀ ਸਤਿਧਰਮ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ ਰਹਿਣਾ ਅਰ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ, ਅਰ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧਾਦਕਾਂ ਤੋਂ ਅਰ ਜੂਆ ਆਦ ਵਯਸ਼ਨਾ ਤੇ ਬਚਣਾ ਅਰ ਗ੍ਰਹਸਥ ਧਰਮ ਵਿਚ ਨਿਪੁਣਤਾ, ਅਰ ਆਪਣੇ ਤਨ ਧਨ ਧਰਮ ਦੀ ਰਖਯਾ ਆਦਿ ਸਿੱਖਸਕਦੇ ਹਾਂ॥

(੧੨) ਜਫਰਨਾਮਾ ਅਰਥਾਤ ੧੨ ਹਿਕਾਇਤਾਂ ਵਾਲਾ ਖਤ, ਜੋ ਔਰੰਗਜੇਬ ਪਾਦਸਾਹ ਦਿਹਲੀ ਨੂ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਸੋ ਅੰਤ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਇਸਥੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਔਰੰਗਜੇਬ ਪਾਤਸਾਹ ਨੂ ਉਸੇਦੀ ਫਾਰਸੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਧਰਮੋਪਦੇਸ਼ ਅਰ ਕਈ ਪਾਤਸਾਹ ਜੋ ਉਸੇ ਦੇ ਮਤ ਵਿਚਮਾਨਨੀਯ ਹੋ ਚੁਕੇ ਸੈ ਤਿਨਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸਟਾਂਤ ਦੇਕੇ ਅਹੰਕਾਰ ਦਾ ਤਯਾਗ ਅਰਵੈਰਾਗ ਭਗਤੀ ਆਦ ਗੁਣਾ ਦਾ ਗ੍ਰਹਨ ਸਮਝਾਯਾ, ਅਰ ਬੀਰਤਾ ਅਰ ਬੁੱਧੀ ਆਦਿ ਗੁਣ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥

(੧੩) ਅਸਫੋਟਕ ਸਵੈਯੇ ਅਰ ਤਿੰਨ ਸਵੈਯੇ ਦੋਹਰੇ ਸਣੇ ਲਿਖਕੇ ਅਰਜ

ਨ ਹਨੂਮਾਨ ਆਦਕਾ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿਦਿਆ ਅਰ ਕ੍ਰਿਤਗਯਤਾ ਯਯਾਰਾਧਾਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀਕੀ ਪਤੀਤੀ ਅਰ ਭਾਵ ਹਹਾਹਕਤਾ ਅਰ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਪਰੇਮ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਰ ਰੂਪ ਗੁਨ ਜੋਬਨ ਬਲ ਵਿੱਦਿਆ ਜਾਤਿ ਪਾਂਤ ਆਦਿ ਹੀਨ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂ ਆਪਣੀ ਅਤਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸਟੀਸੇ ਉਹ ਵਡਿਆਈ ਬਖਸੀ, ਜਿਸਦਾ ਬਰਨਨ ਅਸੀ ਸ੍ਰੀਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਟਾਖਜ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਕਰ ਚੁਕੇਹਾਂ

(੧੪) ਇਨਾਂ ਬਾਣੀਆ ਦੇ ਸਮੁਦਾਯ ਦਾ ਨਾਮ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਤ ਗ੍ਰੰਥ ਜਾ ਦਸਮ ਪਾਤਸਾਹੀ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿ[illegible]ਜੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਬਾਣੀ ਸ੍ਰੀਮੁਖ ਵਾਕ ਹੈ, ਜਿਸਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਮਝ ਸਾਸਤ੍ਰ ਕੋਸ਼ ਕਾਵਯ ਕਵਿਤਾ ਸਾਹਿਤ ਸੰਗੀਤ ਆਦਿ ਬਿਦਯਾ ਪੰਡਤਾਈ ਇਲਮੀਯਤ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਸਰਬੱਗਯਤਾ ਬਕਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰਗਟਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ॥

ਦੂਜਾ ਅਧਯਾਇ [illegible]ੀੜ ਦੀ ਰਚਨਾ

(੧) ਸ੍ਰੀ ਜਾਪੁਜੀ ਅਰ ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਦਾ ਉਚਾਰ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੀ ਪੂਜਨਤਾ ਅਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਉਧਾਰ ਭਗਤਿ ਗਜਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹਿਤ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਜੀ ਮੈ ਕੀਤਾ॥

(੨) ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਵੱਡਾ ਛੋਟਾ ਵਾਰ ਗਯਾਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ਆਦ ਸਭ ਬਾਣੀਆ ਦਾ ਉਚਾਰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਮੈ ਹੋਯਾ

(੩) ਰਾਮਾਵਤਾਰ ਸੰਮਤ ੧੭੫੫ ਹਾੜਵਦੀ ਏਕਮ ਨੂੰ ਸਤਦ੍ਰਵ (ਸਤਲੁਜ) ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਪੁਰ ਕੀਤਾ ਪਰ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰ ਇਸ ਤੋਂ ੧੦ ਬਰਸਪਹਿਲੇ ਅਰਥਾਤ ਸੰਮਤ ੧੭੪੫ ਮੈ ਜਮਨਾ ਜੀਦੇ ਕੰਢੇ ਅਨੰਦ[illegible] ਸਤਦ੍ਰਵ ਦੇ ਕੰਢੇ ਇਤਯਾਦਿ ਸਥਾਨਾਂਮੈ ਹੋਯਾ॥

(੪) ਬਿਰਹ ਨਾਟਕ, ਰਾਧਕਾ ਜੀ ਦੀ ਮਾਨ ਲੀਲਾ ਅਰ ਜ[illegible]ਸਿੰਧ ਦੇ ਜੋਧੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਸਕਤਸਿੰਘਆਦਕਾਂ ਦੇ ਜੁਧੱ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੇਵਲ [illegible]ਗੀ ਧਰ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ਹੋਰ ਮ[illegible] ਪ੍ਰਸੰਗ ਦਾ ਉਲ[illegible] ਹੈ ਇਸ ਵਿ[illegible]ੀ ਕਈ ਇਕ ਸਥਾਨਾ ਮੈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੰਮਤੀ ਮਿਲਾਈ[illegible]॥

(੫) ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨ ਮੈ ਮਹਾਕਾਲ ਨੇ ਸ੍ਵਾਸ ਬੀਰਜ ਦਾਕਸਨੂੰ ਮਾਰਣਾ ਅਰ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਅੰਤ ਮੈ ਕਵਿਯੋ ਵਾਚ ਬੇਨਤੀ ਚੌਪਈ, ਜੋ ਸਰਬ ਕਾਮਨਾ ਪ੍ਰਦਾਇਕ, ਅਰ ਸੰਕਟ ਮੈ ਸਹਾਇਕ, ਪਾਠਕ ਗਣਾ ਨੂੰ ਸੁਖਦਾਇਕ

ਦੁਸਟ ਗਣ ਘਾਇਕ ਅਰ ਬੇਨਤੀ ਦੇ ਲਾਇਕ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਸਤਦ੍ਵ ਦੇ ਕੰਢੇ ਜਿੱਥੇ ਹੁਣ ਬਾਭੌਰ ਨਾਮੇ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਬਰਹਮਾ ਜੀ ਦੇ ਤਪਕਰਨੇ ਦੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾਵਤੀ ਅਰ ਪੰਜਾਂ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣੇ ਦੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਪੰਜ ਗਾਟੜਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਚਰੀ॥

(੬) ਜਫਰਨਾਮਾ (ਜੰਗਨਾਮਾ) ਬਾਰਾਂ ਹਿਕਾਯਤਾਂ ਦਾ ਦੀਨੇ ਕੇ ਨਾਮੇ ਗ੍ਰਾਮ ਮੈ ਉਚਾਰ ਹੋਯਾ: ਜਫਰ ਨਾਮੇ ਤੇ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਾਈ ਬਰਸ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਯਥਾ (ਸਤ੍ਰਹ ਸੈ ਪੰਤਾਲੀ ਮੈ) ਅਰ ਕੁਛ ਥੱਡੀ ਬਰਸਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਰਚੀ (ਸੰਮਤ ਸੱਤਰਹ ਸਹਸ ਪਚਾਵਨ) ਇਸੇ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਭੰਗਾਣੀ ਆਦ ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਭਾਰੇ ਸੰਗਰਾਮ ਕੀਤੇ ਅਰ ਤੇਤੀ ਚੌਤੀਵੇਂ ਬਰਸ ਵਿਚ ਦੁਰਗਾ ਅਰਥਾਤ ਮਹਾਂ ਮਾਯਾ ਮਹਾਂ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ, ਅਰ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਸਾਜਿਆ ।।

(੭) ਪੁਨਃ ਬਾਈ ਧਾਰ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ,ਅਰ ਆਲਮਗੀਰ ਔਰੰਗਜੇਬ ਪਾਤਸਾਹ ਨਾਲ ਅਨੰਦਪੁਰ ਵਿਖੇ ਭਾਰੀ ਜੁੱਧ ਹੋਯਾ ਤਿੰਨ ਵਰਹੇ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਿਆ ਰਿਹਾ

(੮)ਉਪਰੰਦ ਚਮਕੌਰ ਦਾ ਜੁੱਧ ਕਰਕੇ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਥੋ ਹੋਕੇ ਮਾਲਵੇ ਦੇਸ ਦੀ ਧਰਤੀ ਅਰ ਇਸ ਦੇ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਵਰਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਮਾਲਵੇਂ ਦ੍ਬਹਾਦਰ ਅਰ ਬੈਰਾੜ ਬੰਸ ਸਿਰਮੌਰ ਆਦਿ ਪਦਵੀਆਂ ਬਖਸਦੇ ਹੋਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੱਖਣ ਦੇਸ ਨਦੇੜ [ਨਿੰਦਰ] ਸਹਿਰ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਸਾਸਤਰਾਂ ਮੈ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਬੰਦਹ ਬੈਰਾਗੀ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀਦਾਨ ਬਖਸ ਕੇ ਇੱਥੇ ਲਗ ਭਗ ਚਾਰ ਬਰਸ ਰਹਿਕੇ ਫੇਰ ਸੱਚਖੰਡ ਮੈ ਬਿਰਾਜੇ ਇਸ ਥਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੁਣ ਹਜੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵ ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਗੁਰਦੁਵਾਰਾ ਹੈ ॥

(੯) ਦੇਵੀ ਜੀ ਦਾ ਛੱਕਾ [ਨਮੋ ਉਗ੍ਰਦੰਤੀ ਅਨੰਤੀ ਸਿਵੈਯਾ] ਜਿਸਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸਮੇ ਤੇ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦਾ ਸੰਦੇਹ ਹੈ ਕਿ ਏਹ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਨਹੀ, ਕਿੰਤੂ ਕਿ ਭਾਵੇ ਇਹ ਪਰਚਲਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਥਾਪਿ ਜੈਸੀ ਦੀਨਤਾ ਇਸ ਵਿਖੇ ਕੀਤੀ ਹੈ , ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਬਾਨੀ ਵਿਚ ਨਹੀ ਹੈ ।। ਯਥਾ ਮਹਾਂ ਮੂੜ ਹਉ ਦਾਸ ਦਾਸਨ ਤਿਹਾਰੇ ਸੁਨਹੁ ਤੁਮ ਭਵਾਨੀ ਹਮਨ ਕੀ ਪੁਕਾਰੇ ॥ ਕਰਹੁ ਦਾਸ ਪਰ ਮਿਹਰ ਅਪਰੰ ਅਪਾਰੇ)ਆਦਿ

[੧੦] ਸੁਖਮਨਾ ਆਰ ਮਾਲਕੋਸ ਦੀ ਵਾਰ ਇਹ ਕੇਵਲ ਇਕ ਬਾਬਾ ਅਟਲ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮੇ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਹੋਰ ਇਨਾਂ ਬੱਤੀਆਂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬਾਂ ਵਿਚ ਅਰ ਸਹਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਹੋਯਾ॥

[੧੧] ਅਰ ਜੋ ਆਨਜਾਣ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਸ ੫੨ ਕਵੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸੇ, ਉਨਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚੀਆਂ ਹੋਇਯਾਂ ਬਾਣੀਆਂ ਹਨ ਅਰ ਇਸ ਦੀ ਬੀੜ ਬੀ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਸੱਚਖੰਡ ਜਾਣ ਦੇ ਪਿੱਛੋ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੈ ਰਚੀ ਹੈ ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਕਈ ਭੇਦ ਹਨ, ਇਸਦਾ ਉਤਰ ਇਸ ਲੇਖਕ ਨੈ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਪਿਤਾਮਾਆ ਦਿ ਬਜ਼ਿਆਂ ਤੇ, ਕਿ ਜੋ ਪੰਜ ਪੀੜੀਆਂ ਤੇ ਪਰਸਿੱਧ ਗਯਾਨੀ ਹੁੰਦੇ ਚਲੇ ਆਏ ਹਨ ਇਹ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇਹੜੀ ਬਾਣੀ ਕਵੀਆਂ ਨੈ ਰਚੀ ਉਨਾਂ ਵਖੋ ਵਖਰੇ ਨਾਮ ਲਿਖੇ ਹਨ ਦਣਾਕੇ ਕੇ ਅੰਤਿ ਮੇ ਸੈਨਾਪਤੀ ਕਵੀ ਕਾ ਨਾਮ ਹੈ ਐਸੇ ਹੀ ਹਿਤ ਉਪਦੇਸ ਭਾਸਾ ਅਟ ਅਠਾਰਾਂ ਪਰਬ ਮਹਾਂਭਾਰਥ ਅਰ ਗੋਬਿੰਦ ਗੀਤਾ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਮੇ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਅਰ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸਾਦ ਗ੍ਰੰਥ ਮੇਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਤੋਲ ਵਿਚ ਨੌ ਮਣ ਗ੍ਰੰਥ ਸੇ, ਜੋ ਆਨੰਦਪੁਰੋ ਨਿਕਲਦੀ ਵੇਰ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਸਤਦ੍ਰਵ ਨਦੀ ਦੀ ਭੇਟ ਕੀਤੇ ਅਰ ਕਈ ਗ੍ਰੰਥ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਲਏ, ਜਿਹਾ ਕ ਇਕ ਗ੍ਰੰਥ ਹੁਣ ਤਕ ਸਿਰਮੌਰ ਦੇ ਰਾਜਾ ਪਾਸ ਮੰਡੀ ਦੇ ਰਾਜਾ ਪਾਸ ਬੀ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਏਹ ਸਭ ਕਵੀਆਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਸਨ, ॥

(੧੨) ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਖਾਸ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਹੈ (ੳ) ਜਿਸਦੇ ਆਦਿ ਯਾ ਅੰਤ ਮੈ ਨਾ ਇਹ ਲਿਖਯਾ ਹੈ ਕਿ ਏਹ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਭਾ ਮੇਂ ਬਣਾਯਾ ਹੈ ਅਰ ਨਾ ਇਹ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਕਵੀ ਨੇ ਬਣਾਯਾ ਹੈ ॥

(ਅ) ਨਿਰਾ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰ ਦੇ ਵਿਚ ਸ੍ਯਾਮ ਕਵੀ ਅਰ ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਕਵਿੱਤ ਵਿਚ ਰਾਮ ਕਵੀ ਯਥਾ ੧੧੧੬ ੧੧੧੯ ੧੧੮੭ ੧੧੫੯ ੧੧੭੭ ੧੧੯੦ ਅਰ ੧੨੨੨ ੧੨੩੬ ੧੨੯੯ ੧੩੦੦ ੧੪੧੨ ੧੪੧੬ ੧੪੩੦ ੧੪੪੯ ਅਰ ੧੪੫੫ ੧੪੯੧ ੧੫੩੦ ੧੫੬੦ ੧੫੬੨ ੧੫੯੩ ੧੭੦੭ ੧੭੫੧ ੧੭੭੬ ੧੯੫੩ ੧੯੭੨ ਆਦ ੨੫ ਕਵਿਤਾਂ ਮੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰ ਵਿਖੇ ਅਰ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਵਿਚ ਰਾਮ ਕਵੀ ਲਗ ਭਗ ਦਸਾਂ ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਛੰਦਾਂ ਮੇਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਸੋ ਕਲਗੀਧਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਸਤਭਿਖਾ ਨਿਛਤ੍ਰ ਦੇ

ਦੂਜੇ ਚਰਨ ਵਿਚ ਹੋਯਾ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਨਾਮ ਸ਼ਾਮ ਸੀ, ਅਰ ਹਨੂਮਾਨ ਨਾਟਕ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਿਯ ਸੀ ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਗਾਤ੍ਰੇ ਵਿਚ ਰਖਦੇ ਸੇ, ਅਰ (ਜੋ ਕੁਛ ਲੇਖ ਲਿਖ੍ਯੋ ਬਿਧਨਾ, ਅਰ ਦੇਵਕੀਤਨੇ–ਯਾ ਕਹੋ) ਐਸੇ ਕਵਿਤ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਨਾਟਕ ਦੀ ਚਾਲ ਪਰ ਹੀ ਰਚੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਤੇ ਇਸੇ ਚਾਲ ਤੇ ਹੀ ਥੋੜੇ ਸੇ ਛੰਦਾ ਮੇਂ ਰਾਮ ਕਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸਵਾਰੇਸਾਹਿਬਾ ਮੇ ਸ੍ਯਾਮ ਹੀ ਹੈ, ਰਾਮ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ॥

(੧੪) (ੲ) ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਰ ਕਵੀ ਹੰਸਰਾਮ, ਸੈਨਾਪਤ ਕਾਸੀਰਾਮ ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਗੁਰਬਿਲਾਸ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਮੇ ਲਿਖੇ ਹਨ ਇਨਾਂ ਵਿਚ ਰਾਮ ਸਾਮ ਨਾਮ ਦੇ ਕਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀ ਹਨ ॥

(੧੫) (ਸ) ਜਾਪ ਸ੍ਰੀਮੁਖਵਾਕ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਨੇ ਹਸਤ ਕਮਲ ਤੇ ਲਿਖਕੇ ਅੱਗੇ ਲਿਖਣੇ ਦੀ ਆਗਯਾ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਇਥੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ (ਆਗੇ ਲਿਖਾਰੀ ਕੇ ਦਸਤਖਤ) ਸੋ ਜੇ ਅੱਗੇ ਕਵੀਆਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਲਿਖ ਦਿੰਦੇ ਜੋ ਅੱਗੇ ਕਵੀ ਕ੍ਰਿਤਬਾਣੀ ਹੈ ॥

(੧੬) (ਹ) ਜਾਪ ਦੇ ਅਰੰਭ ਮੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ, ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਦੇ ਆਦਿ ਦੀ ਚੌਪਈ (ਪ੍ਰਣਵੋ ਆਦਿ ਏਕੰਕਾਰਾ) ਅਰ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਠ ਤੇ ਸ੍ਰੀਮੁਖਵਾਕ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਮੇ (ਠਾਂਢ ਭਯੋ ਮੈ ਜੋਰਕਰ) (ਇਹੇ ਕਾਜ ਧਰਾ ਹਮ ਜਨਮੰ) (ਹਮ ਇਹ ਕਾਜ ਜਗਤ ਮੋ ਆਏ) ਨਜਟਾਸੀਸ ਧਾਰ ਹੋ ਨਮੁੰਦ੍ਰ ਕਾ ਸਵਾਰਹੋ (ਤਵਨ ਕੀਟ ਤੋਲੌ ਤੁਰੰਗ ਸੰਭਾਰਿਯੋ) ਕਾਲਿੰਦ੍ਰੀ ਤਟ ਕੀਏ ਬ੍ਰਿਲਾਸਾ ਮੁਰਪਿਤਪੁਰਬਕੀਅਸ ਪਜਾਨਾਇਤਿਆਦਿ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਤੇ ਸ੍ਰੀਮੁਖਵਾਕ ਸਿਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥

(੧੭) (ਕ) ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਮੇ ਅਥ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉਕਤ ਬਿਲਾਸ, (ਜ [illegible] ਇਸ ਅਬ ਜੋ ਹੋਇ) (ਦੇਹੁ ਸਿਵਾ ਬਰਮੋਹਿਇਹੈ] ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗੌਤੀ ਜੀ ਕੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦ ਆਦਿਕ ਪਦੋ ਸੇਂ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥

(੧੮) (ਖ) ਰਾਮਾਵਤਾਰ ਮੇ (ਪਾਇ ਗਹੇ ਜਬ ਕੇ ਤੁਮਰੇ) ਅਸ ਗੋਬਿੰਦ ਦਾਸੁ ਤੁਹਾਰ) ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰ ਵਿਖੇ ਸਤ੍ਰਹ ਸੈ ਪੰਤਾਲਮੈ, ਆਦ ਸੰਬਤੋਂ ਅਰ ਮਾਨ ਲੀਲਾ ਰਾਸ ਲੀਲਾ ਬਿਰਹਨ [illegible] ਕ ਜੱਧ ਪ੍ਰਬੰਧ ਆਰ ਭੋਗ ਦੇ ਛੰਦਾ ਸੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥